

16. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали : О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
17. Шестак О. В. Терминологическая полисемия как один из путей развития терминосистемы / О. В. Шестак // Потенциал русского языка : проблемы и решения / Отв. ред. Т. Х. Каде. – Краснодар : Изд-во КубГУ, 1997. – С. 160–176.

ДЖЕРЕЛА

1. Актуальні проблеми економіки : науковий економічний журнал. – 2005. – № 6; 2006. – № 6; 2007. – № 1.
2. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит : навч.-метод. посібник / Александрова М. М., Маслова С. О. – К. : ЦУЛ, 2002. – 336 с.
3. Вісник національного банку України : щомісячний науково-практичний журнал НБУ. – 2005. – № 7; 2006. – № 6.
4. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі : навч. посібник / Денисенко М. П. – К. : Алерта, 2004. – 478 с.
5. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль : навч.-метод. посібник / Дмитренко М. Г., Потлатюк В. С. – Кондор, 2005. – 296 с.
6. Обрій : газета. – 2005. – № 4, 7; 2008. – № 4.
7. Ющенко В. А. Валютне регулювання : навч. посібник / Ющенко В. А., Міщенко В. І. – К. : «Знання», КОО, 1999. – 359 с.
8. aval.ua : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://aval.ua/>.
9. nalog.od.ua : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://nalog.od.ua/>.
10. securities.org.ua : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://securities.org.ua/>.
11. justinian.com.ua : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://justinian.com.ua/>.
12. news.ua : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://newsru.ua/>.
13. kbs.org.ua : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://kbs.org.ua/>.

Статья посвящена исследованию многозначных терминов-англицизмов в украинской банковской лексике. С помощью метода компонентного анализа определена семантическая структура таких единиц. Выделены основные отношения между значениями полисемического термина.

Ключевые слова: банковская лексика, многозначность, сема, термин.

The article is devoted to the study of polysemantic terms-anglicisms in the Ukrainian banking lexicon. By means of method of componental analysis semantic structure of those units is defined. The main relations between meanings of the polysemantic terms are chosen.

Key words: banking lexicon, polysemy, sema, term.

УДК 811.161.2'34

М. Ю. Кабиш

РОЛЬ ЕКВІФОНІЇ ТА МЕТАФОНІЇ У ЗВУКОВІЙ ТКАНИНІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ ПАВЛА ТИЧИНИ ТА МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

Стаття присвячена дослідженню актуальній для сучасної лінгвістики проблемі принципів і форм звукової організації тексту. Головна увага у статті зосереджена на описі еквіфонії та метафонії у поетичних текстах видатних українських митців Максима Рильського та Павла Тичини. На основі текстів поезій визначено роль еквіфонії та метафонії в індивідуальному стилі поетів початку ХХ ст.

Ключові слова: еквіфонія, метафонія, еквіритмія, іконізм, звукопис, фоностілістика, фоносемантика, образність, індивідуальний стиль.

Взаємопроникнення гуманітарних дисциплін зумовило успішний розвиток когнітивного напрямку сучасних лінгвопоетичних досліджень, який передбачає зв'язок мови з пізнавальними процесами, з усіма способами фіксації та збереження інформації про навколишній світ. Художньо-естетична інформація – домінуюча частина складного інформаційного комплексу поетичного тексту, що становить багатоаспектну єдність власне естетичної, емоційної, оцінної та сугестивної інформації.

Фонетичні параметри поетичного тексту привертати увагу багатьох сучасних дослідників (А.К. Мойсієнка, С.Я. Єрмоленко, Г.М. Сюті, Р.В. Анісімової, О.О. Семенець та ін.), оскільки є самостійним засобом передачі художньо-естетичної інформації у тексті. Вони посилюють лексико-семантичний канал та інші, залучені автором поетичного тексту, мовні прийоми передачі комплексу художньо-естетичної інформації. Значна роль у розробці проблем фоносемантики належить професорові В.В. Левицькому – засновнику української наукової школи фоносемасіологів.

Найбільш актуальними для сучасної української лінгвостілістики є проблеми індивідуального і загального в мові поезії (С. Єрмоленко, Л. Мацько, Н. Сологуб, Н. Данилюк,

І. Олійник, О. Сидоренко, Г. Сюта, А. Бондаренко); естетичного і стилістичного значення одиниці поетичного тексту (Б. Ларін, С. Єрмоленко, І. Грицютенко, В. Чабаненко, Л. Ставицька, А. Лагутіна); мовно-естетичних знаків національної культури (С. Єрмоленко); поетичної семантика (звука, фоносилабами, синтагми, морфемами, слова та ін.) (С. Єрмоленко, Л. Мацько, Л. Пустовіт, Л. Ставицька, А. Мойсієнко, Т. Беценко); внутрішньої форми поетичного слова (М. Голянич); поетичної валентності як відображення узуального та okazіонального (С. Єрмоленко, Л. Пустовіт, В. Калашник, Н. Мех, О. Рудь); поетичної норми (С. Єрмоленко, Л. Ставицька, Л. Пустовіт) і под.

Активно застосовуються також методики аперцепційного вивчення поетичного тексту (А. Мойсієнко), окреслення мовної картини світу в аспекті індивідуальних особливостей мовотворчості (С. Єрмоленко, Н. Сологуб), знаходить послідовне застосування когнітивний підхід до інтерпретації явищ віршової мови (Ю. Лазебник, О. Таран), акцентування та максимального розширення звуко-сміслових потенцій мовних одиниць і використання їх для семантико-експресивної активізації поетичного тексту (Л. Ставицька, Н. Сологуб, Г. Сюта, Н. Дашенко).

Дослідження останніх десятиліть значно розширили уявлення щодо принципів і форм звукової організації тексту, однак функціональний бік проблеми до сьогодні залишається мало вивченим. У зв'язку з цим, опис таких фонетичних явищ, як еквіфонія та метафонія у поетичних текстах видатних українських митців Максима Рильського та Павла Тичини є надзвичайно актуальним.

Увага сучасних дослідників до композиційно-ігрових аспектів текстотворення засвідчує актуальність фоносемантичного аналізу поетичного тексту, оскільки поезія становить специфічну, підпорядковану задумові автора, звукову послідовність, в основі якої – композиція, що ґрунтується на звуковій подібності та контрасті.

Метою статті є визначення ролі еквіфонії та метафонії в індивідуальному стилі видатних поетів початку ХХ ст. – Максима Рильського та Павла Тичини.

Аналізуючи поезію, послуговуємось понятійним апаратом та інструментарієм структурно-семантичного і зіставно-типологічного вивчення тексту. Визначення ролі еквіфонії та метафонії в українських поетичних текстах початку ХХ ст. спирається на динамічну модель текстотворення, представлену М.М. Бахтіним [1], що передбачає прагнення бачити у тексті не застигле втілення правил абстрактної загальноживаної мови, а творчий акт, подію, що синтезує універсальні і глибинні якості мовної свідомості та унікальні обставини конкретної комунікативної дії. Л.І. Мацько, зазначає, що «фоностилістика відрізняється від фонетики тим, що, спираючись на неї, вивчає частоту вживання фонем у різних стилях, їх сполучуваність і співвідношення, вибирає з ряду акустико-артикуляторних і лінгвістичних ознак, досліджених фонетикою, ті, що здатні створювати звуковий ефект, вмотивований змістом і образністю тексту» [11, 31]. Тобто, важливою ознакою тексту будь-якого функціонального стилю є його фонетична організація (сполучуваність звуків, рівномірне чергування голосних і приголосних, нормативна акцентуація, правильне інтонування речень тощо), однак кожен стиль має свої фонетичні особливості, які проте найбільшою мірою виявляються у художніх, зокрема поетичних, текстах.

Метою звукопису (за О.М. Фадєєвою) є приведення фонетичного значення звукової тканини тексту у відповідність до його загального емоційного змісту [13]. Однак для поета, крім значення слів, важливе ще й значення звуків, тобто автор організує, мотивує звучання твору так, що воно суголосне основному значенню, вираженому у словах. Як зазначав А.П. Грищенко, «для усвідомлення природи мовного знака дуже важливе значення має мотивація, під якою прийнято розуміти вибір ознаки, властивості якої-небудь іншої характеристики денотата як підстави для його номінації» [5,121]. Відповідно для кожного поета характерний певний інструментарій звукових засобів, котрий (разом з іншими мовностилістичними засобами) і формує індивідуальний стиль письменника.

Звукова композиція поетичного тексту твориться співвідношенням та протидією форм прямого і зворотного паралелізму – *еквіфонії*, *еквіритмії* (сегментно-звукової, структурно-складової і просодичної конвергенції) з одного боку та *метафонії* (звукових інверсій та хіазмів, сегментних та акцентних зрушень) з іншого.

Еквіфонія (повторення-луна) забезпечує співвіднесення сегментів мовлення, їх формальне взаємонакладання та семантичне зіставлення [2] (Векшин). Наприклад, насичення поетичного тексту приголосним /л/ створює відчуття легкості та ідилії, асоціюється з образом щасливої людини, чистотою, світлом, лагідністю:

*О мила, біла, сніжнокрила,
Ти прилетіла, прибула,*

*І руки навстіж розкрилила,
І шовк одкинула з чола (М. Рильський)*

На думку В.А. Чабаненка, «різне ставлення до рими з боку окремих авторів може бути показником їхнього художньо-естетичного кредо» [14, 234]. Потужною виразово-естетичною силою володіють внутрішні рими, що є найбільш уживаним інструментом еквіфонії і виражаються у перекликах звукового ладу слів та створюють нові стилістичні та смислові відтінки мовлення (за В.В. Виноградовим) [4]. Майстром таких рим був, наприклад, П. Тичина: «Встала Тала в білій льолі...», «Там тополі у полі на волі...», «Де згучала рана – Квітне цвіт-первоцвіт!»

Еквіфонічний повтор – паралельний. Склади повторюються неначе за інерцією, створюючи ефект відлуння: «Ви ніжно-столені, – троянди зломлені...»; «В моїм серці і бурі, і грози, Й рокотання – ридання бандур...», «З душі моєї – мов лілеї – Ростуть прекрасні – ясні, ясні...», «Я хочу бути – як забути? – Я хочу знову – чорноброву?», «Любов моя чиста, любов незгасна, невчасна, сучасна, прекрасна любов!».

Як свідчать наведені приклади, роль еквіфонії у поезії П. Тичини переоцінити важко, оскільки саме це явище впливає на музичність, створює неповторну звукову тканину, за якою впізнаємо особливу манеру митця. На стильовому рівні глибинну внутрішню єдність творчості Павла Тичини відображає «кларнетизм» – неповторне, власне тичинівське утворення, яке, за дослідженням В. Моренця, є поєднанням новітніх технік символістського, імпресіоністичного, експресіоністичного письма, що спираються на «реліктовий досвід синестетизму» [11, 97], збережений у часі й транспонований «крізь тисячоліття саме народнопісенною українською культурою» [11, 92]. Ю. Лавріненко розглядав цю музичність ще й як «конструктивний фактор» твору і як «порядкуючу силу», покликану запобігти «розірваності поезії – життя – світу» [9, 590]

Знакова природа еквіфонії – іконізм. Іконічний принцип означення полягає у створенні образу, що повторює зовнішні ознаки об'єкта опису. Так, іконічними знаками є картини, плани, графіки, жести. Еквіфонічні повтори у поетичних творах П. Тичини та М. Рильського зображають явище, уподібнюючись йому:

- плинність (часу, буття, думок):

Гуляв над Тібром Рафаель

В вечірній час в іюні.

- *Се сум, се сон, лелію льо, льоліюні я, льоліюні... (П. Тичина)*

- рух життя і невідворотність смерті:

Усе міняється, оновлюється, рветься,

У ранах кров'ю сходить, з туги в груди б'є,

Замулюється мулом, порохом береться,

Землі сирій всього себе передає (П. Тичина)

- мінливість осінньої річки:

Глитає далеч. Річка синіє.

Річка синіє, зітхає, сміється... (М. Рильський)

- луна в лісі:

Ану, гукнем!

Ого – загоготало...

Побіжимо!

Ага, як загуло! (П. Тичина)

На відміну від еквіфонії **метафонія** – це звукосмислова метаморфоза, що створює ефект впливання однієї частини мовленнєвої послідовності з іншої, а у системі засобів поетичного синтаксису слугує оператором семантичного перевтілення, зокрема актуалізуючи відношення протилежності, конверсії, немеханічного слідування: «Півнеба мовчки зап'яла. Земля вдягає тінь...», «...Йй спурхнуло щось усмішками Й потонуло у душі...», «...Слізьми я розіллюся, Впаду на край межі...», «Ой ти ранку, любий сонку, Треті півні голосні. Взяв дівчину беззако~~н~~ну На двадцятій весні...», «Міжпланетні інтервали! Сонце (скрізь цей сон!) Юпітер...» (П. Тичина).

Г.В. Векшин стверджує, що **метафонічний звуковий повтор** у тексті – це вияв оберненого паралелізму, котрий руйнує одноманітність синтагматичної організації, призводить до переставлянь (інколи – паліндромного типу) і перетворює ці переставляння в систему ритмічно непередбачуваних перевтілень, виступаючи як чинник динамізації мовлення: звуковий ряд вірша в цьому випадку протистоїть інерції луноподібного повторення сегментів [3]. Прикладом подібного багатогранного звукового та лексичного паралелізму може бути уривок з поезії П. Тичини:

З кохання плакав я, ридав.

(Над бором хмари муром!)

Той плач між нею, мною став —

(Мармуровим муром...)

Метафонія – звукова асоціація інвертованих і частково або повністю гетероритмічних звукових груп: *голос – логос*, що об'єднані навколо єдиної складотворної вершини – голосного, котрий допускає чергування. З подібним визначенням деякі вчені (Д. Кузьмін, Л. Зубова [6;8] тощо) не згодні, оскільки вважають його завузьким через те, що низка повторів (зокрема повтори за участі голосного, але без інверсії, повтори з інверсією, але без участі голосного, повтори, що охоплюють понад один склад) залишаються поза увагою. Уникнути подібних неточностей можна, зваживши на класифікацію метафонічних елементів Р. Келарова, який розмежовує три типи метафонічних структур: 1) *фреквентний*, що характеризує статистично значуще відхилення періодичності фонічного елемента; 2) *комбінаторний*, що характеризує утворення не випадкових конфігурацій звукових елементів при їх повторенні; 3) *позиційний*, що характеризує регулювання появи звукового елемента появою одиниці іншого мовного рівня тексту, утворення фонолексичних, фономорфологічних, фоновсинтаксичних структур [7, 197].

Таким чином, метафонічний повтор розуміється дослідниками як інвертований, перевернутий, дзеркальний: «*І так смутно і сумно співають...*», «*І тільки сяяли узорозорі...*» (П. Тичина). Це повтор звуків у різних конфігураціях, що передбачає звукові інверсії, метатези, як-от у М. Рильського:

Вони до мене так привітно сяють,

Що в серці стиха струни золоті дрижать,

І знов пісні мої пливуть, лунають...

«Метафонія здійснює своєрідний синтагматичний «переворот» у звуковому ланцюжку, і це звукове «сальто» можливе лише тому, що його виконує одне, суцільне «звукове тіло», внутрішньо інтегроване і виділюване у мовленнєвому потоці», – зазначає Г.В. Векшин [2, 9]. Майстром подібних «сальто» був Максим Рильський:

Обом земне все зрозуміле,

Обох несуть прозорі крила

В незнаний голубий простір! («До портрета Саксаганського»)

Воно – в вінку із виноградних грон –

Мене в брудній таверні не минуло. («Зелені тіні по душі майнули...»)

Метафонія як антипод еквіфонічного повтору особливо відчутна там, де вона поєднується з еквіфонією, канонізованою у римі, яка, у свою чергу, зумовлює як переплетення контрастних «звукових ліній» поетичного тексту, так і його подальше звукове і ритмо-синтаксичне розгортання. Таким чином, ритмічний стереотип підсилюється стереотипом звуковим:

Із-під кохання ніжної корми

Я вирвався, як раб із кайданів, –

Та серце холодом страшної криги

Я, друже мій, ще зовсім не покрив (М. Рильський)

Промінні зоари воралися у хмари... (П. Тичина)

Як бачимо, у поетичних творах Павла Тичини метафонія зазвичай поєднується з еквіфонією (яка переважно виявляється у внутрішніх римах) і виявляється у межах рядка. Для індивідуального мовостилію Максима Рильського характерна дистантна метафонія у межах строфи, а явище еквіфонії представлене кількісно менше. В обох поетів згадані фонетичні явища поєднуються з численними (однак у межах статті спеціально не виділюваними) асонансами, алітераціями, анафорами, епіфорами, консонансами, складовими повторами (скріпом, кінцівкою, стиком, кільцем) тощо.

Роль метафонії у поезії надзвичайно важлива, оскільки вона поглиблює нелінійність поетичного тексту, посилюючи при цьому його зв'язність. Дослідники стверджують [2; 6; 8; 13], що поетичне мовлення нелінійне за своєю природою, оскільки поезія – втілення системи конфліктів, зокрема конфлікту ритму і синтаксису. Класична віршова структура сприймається читачем автоматично (як щось здавна звичне і зрозуміле), а отже – з'являється потреба у таких засобах, які б порушили інерційність ритму та рими. Таким чином, метафонія виявляється компромісом, перехідним етапом між традиційною і нетрадиційною віршованою формою. Рух від еквіфонії до метафонії – це одночасно і порушення порядку, і встановлення нової гармонії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.

2. Векшин Г.В. Очерк фоностилистики текста: звуковой повтор в перспективе смыслообразования / Г.В. Векшин : Монография. – М.: Изд-во МГУП, 2006. – 462 с.
3. Векшин Г.В. Метафония в звуковом повторе (к поэтической морфологии слова) //Режим доступу: <http://www.nlobooks.ru/rus/magazines/nlo/196/856/875/>
4. Виноградов В.В. Проблемы русской стилистики / В.В. Виноградов. М.: Высшая школа, 1981. – 320 с.
5. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова : Підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плещ, Н.І. Тоцька, І.М. Уздиган. За ред. А.П. Грищенка – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.
6. Зубова Л. Звуки поэзии (к статье Г.В. Векшина «Метафония в звуковом повторе») // Новое литературное обозрение. – №90. – 2008. Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nlo/2008/90/>
7. Келаров Р. Звук и смысл. Наблюдения над фоничната организация на художествената проза. – София, 1983. – 204 с.
8. Кузьмин Д. Рифма и звуковой повтор: внутри единого процесса // Новое литературное обозрение. – №90. – 2008. Режим доступу: <http://www.litkarta.ru:8080/russia/moscow/persons/kuzmin-d/rifma/>
9. Лавріненко Ю. Клярнетичний символізм / Ю. Лавріненко // Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х кн. – Кн. I. – К.: Видавництво «Рось», 1994. – С. 588–596.
10. Левицкий В.В. Семантика и фонетика. Пособие, подготовленное на материале экспериментальных исследований. – Черновцы, 1973.– 102 с.
11. Моренець В. Без Тичини // Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2002. – С. 89-129.
12. Мацько Л.І. Стилистика української мови: Підручник. / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 426с.
13. Фадеева Е.Н. Фоносемантическая характеристика индивидуального стиля автора: На примере поэтической речи ХХ века: Автореф. дис. ... канд. филол. наук / 10.02.01 – Русский язык. / Е.Н. Фадеева – Тула, 2004.
14. Чабаненко В.А. Стилистика экспресивних засобів української мови / В.А. Чабаненко : Монографія. – Запоріжжя : Вид-во ЗДУ, 2002. – 351 с.

Статья посвящена исследованию актуальной для современной лингвистики проблемы принципов и форм звуковой организации текста. Основное внимание в статье сосредоточено на описании эквифонии и метафонии в поэтических текстах выдающихся украинских мастеров слова Максима Рильского и Павла Тычины. На основе текстов поэзий обозначена роль эквифонии и метафонии в индивидуальном стиле поэтов начала ХХ в.

Ключевые слова: эквифония, метафония, эквиритмия, иконизм, звукопись, фоностистика, фоносемантика, образность, индивидуальный стиль.

This article is devoted to the study the actual problem of modern linguistics principles and forms of the text sound organization. The main attention in the article is focused on the description ekvipphony and metaphony in poetic texts by famous Ukrainian artists Maxim Rylsky and Pavlo Tychyna. The role of ekvipphony and metaphony in the individual style of early twentieth century poets is defined on the base of poetry texts.

Key words: ekvipphony, metaphony, ekvirhythm, ikonizme, sound description, phonostylistics, phonosemantics, imagery, individual style.

УДК 811.161.2'373

О. О. Кабиш

АДАПТАЦІЯ НОВОЗАПОЗИЧЕНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті з'ясовано причини англомовних запозичень, виокремлено лексико-семантичні та лексико-тематичні групи новозапозичених слів, досліджено процеси їх освоєння в сучасній українській мові.

Ключові слова: англiзм, запозичення, адаптація, семантичні зміни.

Вихід незалежної України на міжнародну політичну й економічну арену, активізація міжкультурних контактів та посилена увага до вивчення іноземних мов зумовили активне проникнення в українську мову запозиченої лексики.

Фактичний матеріал засвідчує кількісне переважання запозичень з англійської мови, що зумовлено набуттям англійською мовою статусу світової (нею володіють близько мільярда осіб) та міцними зв'язками англійської мови з іншими мовами індоевропейської сім'ї, якими розмовляє одна третина людства [3, 192].

Питанням дослідження лексичних запозичень в українському й зарубіжному мовознавстві присвячено низку ґрунтовних наукових праць. У першій половині ХХ століття на матеріалі української мови запозичені одиниці розглядали В. Самійленко, Р. Смаль-Стоцький, Д. Шелудько та ін. У другій половині ХХ століття над осмисленням семантико-граматичних процесів, що відбуваються під час запозичення мовою-реципієнтом, працювали Б. Ажнюк, Д. Будняк, А. Гудманян, Р. Зорівчак, А. Іваницька, М. Кочерган, С. Семчинський, В. Сімонок та ін. Питання контактів різних мов і запозичень порушили у своїх працях такі зарубіжні лінгвісти, як І. Акулов,